

Medya, 'sağlığına' dikkat etme yolunda

Ömer Çakkal

1982 yılında Çorum'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini bu kentte tamamladı. 2004'te Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi'ni bitirdi. Eğitimi sırasında yerel bir radyoda radyo programları, yerel bir gazetede muhabirlik yaptı. 2002 yılında Yeni Şafak'ta çalışmaya başladı. Meslekteki ilk yıllarında sinema, sonraki yıllarda gündem ve politika alanlarına yoğunlaştı. Yeni Şafak'ta film eleştirisi yayımlandı; Sonsuzkare Sinema Dergisi'nin editörlüğünü yürüttü. Ömer Kavur, Zeki Demirkubuz, Metin Erksan, Yavuz Turgul, Lütfü Ö. Akad gibi isimlerle geniş kapsamlı röportajlar yaptı. Eğitimbilim, Dergâh, Kırklar gibi dergilerde öykü, haber, dosya ve söyleşileri yayımlandı. Bağımsız haber portalı iyibilgi.com'da editörlük ve yazı işleri müdürlüğü görevlerini yürüttü. Mayıs 2008'den beri SD Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi'nin ve www.sdplatform.com adlı haber portalının yayın koordinatörlüğünü yapmaktadır.

Sağlık, ülkemizde tıpkı silahlı kuvvetler gibi adeta tabulaştırılmış, dışarıdan tartışmalara mesafeli bir alan. Yıllar yılı gazetelerde "Doktor, zavallı adamın ölümüne neden oldu" haberleri seviyesinde ancak manşetlerde kendine yer bulabilen sağlık sektörü, biraz tıbbın bilimselliğine zarar vermeme, biraz da meslek temsilcilerinin konuyu 'kendi bahçesi' dışında tartışmama refleksi nedeniyle adeta kapılarını medyaya

kapattı. Hazırladığı haberi için konunun uzmanı bir hekimden görüş almak isteyen az sayıdaki mesleğine saygılı muhabir ise, biraz doktorların içine kapınlığı, belki biraz da ulaştığı doktorun önceden yaşadığı/yaşandığına tanık olduğu acı tecrübeler nedeniyle çoğu zaman yaptığı telefon görüşmelerinden eli boş döndü. Savaş ve bilişimin ardından dünyanın en büyük endüstrisi olan tıp teknolojisi ve ilaç endüstrisinin medyada ciddiyetle ele alınmaması düşündürücü. Hatta bu noktaya komplocu bir gözle bakanlar,

olayı bizzat endüstride 'parayı elinde tutanlar'ın bu noktaya getirip sıkıştırdıklarını iddia ediyorlar.

Son yıllarda sağlık medyası mesafe katetmiş olsa da durum şu ki ulusal basında sağlık alanında kendini yetiştirmiş, literatüre hâkim, bir gelişme meydana geldiğinde kimden görüş alabileceğini bilen muhabir, editör sayısı iki elin parmaklarının sayısını geçmeyecek ölçüde. Sabah Gazetesi ve NTV, bünyelerinde sağlık servisleri kuran, bir editör ve muhabirler kadrosu oluş-

Bilhassa internet portallarındaki sağlık haberciliği; birey sağlığına yönelik 'müjdeli' haberlerin, 'şok buluşlar'ın ötesine geçebilmiş değil. Bu sitelerin; insanların sağlık adına bilinçlenmesine katkıda bulunduğu ölçüde müthiş bir bilgi kirliliğine neden olduğu da bir gerçek. Ülkedeki ve dünyadaki sağlık politikalarını okuyup yorumlama çabası ise, 'uzak ufuklardaki görünmez ada'.

turan, künyelerinde sağlık editörlerinin adına yer verecek kadar konuyu ciddiye alan, ulusal medyamız için model alınması gereken iki önemli örnek. Yirminin üzerindeki ulusal gazetede ve bir o kadar sayıdaki karasal sistemle her eve ulaşan televizyon kanalında ise bir sağlık sayfası ve sağlık programları olmasına karşın çoğu kez seviye, "Baş ağrısına soğan, IQ yükseltmeye balık" ayarında. Gazetelerin sağlık ya da aile-sağlık sayfaları her gün ajanslardan ya da yüzlerce internet portalından akan haberlerden kısa kısa seçmeceler ve en üstte kadınları ya da çocuk sağlığını ilgilendiren bir manşet haberle adeta geçiştiriliyor. TV'lerin haber bültenlerinde de durum farklı değil. Bilhassa ana haber bültenlerinin sonuna, editör diliyle söyleyecek olursak 'renkli haber' niyetine yerleştirilen sağlık haberlerinde konu hemen hep aynı. Şok zayıflama reçeteleri; kalbe, gribe iyi gelen bitkiler, otlar 'sağlık haberi' (!) olarak kendisine yer buluyor.

Sizi 'kuş gribi günleri'nde görelim!

Yurdun bir köşesinde kene ya da kuş gribi nedeniyle alarm verildiğinde ya da bebek ölümleri gerçekleştiğinde adeta maske düşüyor, medyamızın acziyeti gün gibi ortaya çıkıyor. Olayın başını sonunu hiç dikkate almama, ilk günden bir suçlu bulup yaftalama, yurdum medyasının en kolay sığınağı. Ülkedeki ve dünyadaki sağlık politikalarını gündeme getirmek, tartışmak, tartıştırmak ise 'uzak ufuklardaki ada'. Böylesi bir ideal, bırakalım sağlık sayfalarının editörlerin-

de, ne yazık ki genel yayın yönetmenlerinin 'mühim konular'la dolu zihinlerinin bir köşesinde kendisi için yer bulmuşa benzemiyor.

İnternet siteleri bilgi kirliliğine neden oluyor

Sağlık alanında yayınlanan 10 civarındaki dergi ve bunun birkaç katı sayıyı bulan internet portalının her birinin içeriği farklılık arz ediyor. Ancak şunu ifade etmek gerekiyor ki, bilhassa internet portallarındaki sağlık haberciliği; birey sağlığına yönelik 'müjdeli' haberlerin, 'şok buluşlar'ın ötesine geçebilmiş değil. Kalp rahatsızlıkları, obezite, gribal enfeksiyonlar, bu portallaraki değişmeyen konular. Ajanslardan ve öteki internet portallarından akan haberlerin, hiç sorgulanmadan, kopyala-yapıştır yöntemi ile alıntılı olduğu bu sitelerin, insanların sağlık adına bilinçlenmesine katkıda bulunduğu ölçüde müthiş bir bilgi kirliliğine neden olduğu da bir gerçek. Ajanslardan ya da haber kaynaklarından bir bilgi geçtiğinde konuyu uzman bir isme sormak ya da birkaç dakika zaman ayırıp arama motorlarından kısa bir arama yaparak konunun öncesini ve sonrasını takip edip haberi yeniden kurgulamak, ülkemiz sağlık haberciliği için oldukça lüks kaçacak bir hedef. Hele ki bunun da ötesine geçip ülkedeki ve dünyadaki sağlık politikalarını okuyup yorumlama, bu konuda medyanın gücünü kullanıp kamuoyu yaratarak karar alma mekanizmalarına etki etme ideali, daha önce zikredildiği üzere 'uzak ufuklardaki görünmez ada'.

'Reyting garantili sağlık haberi': Ajda Pekkan'ın ayağını fare ısırıldı'

Cumhuriyet Gazetesi'nde 'Medyada yanıltıcı sağlık haberleri' başlıklı bir yazı kaleme alan Prof. Dr. Coşkun Özdemir'in ifadesi ile "Kansere çare bulundu!", '15 dakikada ozonla bel fitiği tedavisi!', 'Kuşburnu romatizmaya çok iyi geliyor'; 'Keten tohumu tümörlerin oluşumunu, B 15 vitamini demansı önüyor' gibi popüler haberler çok yanıltıcı sonuçlar doğurabiliyor. Bir de Özdemir'in ifadesiyle 'Petek Dinçöz iki ay hamile kalamayacak', 'Ajda Pekkan'ın ayağını fare ısırıldı' gibi tüm yurttaki heyecan uyandıran ve TV'lerde ekranları dakikalarca işgal eden 'sağlık haberleri' (!) var ki, bu konulara hiç girmemek daha iyi. (1)

Medyanın klasikleşmiş 'kurtarma operasyonları' (!)

Sağlık haberciliğimizin belki de en ciddi sorunu, 'an'ı kurtarmaya çalışmasında yatıyor. TV'lerde acılı fon müzikleri eşliğinde hazırlanan 'kalbi delik çocuk', 'kanseri bıçare anne' haberlerini ülkemizde herkes ıslak mendiller eşliğinde izler. Bu tür haberler çoğu zaman mutlu sonla biter. Devlet büyüklerimiz özel uçaklar tahsis ettikleri hastaya 'şefkat eli'ni uzatır; hayırsever kurum ve kişiler sorununu çözdükleri kişinin ömür boyu bakımını da üstlenir vs. Herkes mutludur. Gökten üç elma düşer: Biri sorunu yaşayan, biri sorunu çözene, diğeri de bu başı hüzünlü, sonu mutlu biten hikâyeyi duyugulu

Medya sektöründe sağlığa ayrılan pastanın gün geçtikçe büyüdüğü aşikar. Sadece ve sadece 'insanlığın iyiliği' adına geleceğimizi belirleyen sağlık politikalarını tartışmaya açan, kamuoyu yaratan ve yasa koyucuları yönlendirebilen; ciddi, saygın ve aynı oranda güçlü bir sağlık medyasının, sağlık sektörüne de ivme kazandıracağına hiç şüphe yok.

duygulu anlatan medyanın başına. Ama ya diğer hastalar? Ya diğer milyonlarca insan? 'Medyamız onların yaralarına merhem olacak, uzun vadeli olumlu sonuçlar doğuracak ne gibi haberlere imza atmıştır, bu konuda sorumluluğunun ne kadarını yerine getirmektedir' sorusu öylece ortada kalır, her acılı hikâyenin sonunda.

Prof. Kaynak: Bir sütunda 'ak' denilene ötekinde 'kara' deniyor

Medyamızın sağlık algısı, onu 'ticarileştirme' boyutunda rahatsız edici bir kıvama ulaşabiliyor. 'Sağlıklı olma'nın aslında özünde 'iyi olma' hali olduğunu görmezden gelen/yok sayan bir bakış ile 'sağlık' adına hep bir şeyleri yememiz, bir şeyleri yemememiz, düzenli egzersiz ve seks yaparak sağlıklı kala-

bileceğimiz vaaz ediliyor. Sanki insan vücudu bir ruhu taşıyor ve sanki bir robotmuşçasına 'iyilik hali'ne hiç değinilmiyor. SD 8'nci sayıda röportajı yayımlanan Prof. Dr. Mahir Kaynak'ın şu cümleleri dikkate değer: "Gazete kupaşlarına bakacak olursanız baştan aşağı yasaklarla ve bazı ürünlere yönelik birtakım teşviklerle kurulu bir hayat yaşamanız gerekiyor. İşin garip tarafı bir sütunda 'ak' denilene ötekinde 'kara' dendiğine şahit oluyoruz. Bu kelimelere kulak kabartacak olsak hayatımız zindan olacak!" (2)

Albayrak: Yerli doktorlarımız 'prospektüs' gibi konuşuyor

Tıbbı, bir bilim olarak yeterince 'parlak' ve 'anlaşılır' cümleler kuramamakla, yerli doktorlarımızı ise 'prospektüs' gibi konuşmakla itham eden Yeni Şafak yazarı Özlem Albayrak'ın eleştirilerinden ise medya kadar tıp sektörü de nasibini alıyor. Albayrak'ın sözleri için burada bir parantez açmakta fayda var: "(...) Eski zaman büyüçülüğünün modern versiyonu gibi; çünkü medyanın sağlık yayınları. İnsan vücudu, doğal bir takım bitkilerin, bir miktar meyvenin, çiğ sebzenin karışacağı bir büyü kazanı. Bu karışıma bir tutam egzersiz ile gazete uzmanlarının verdiği rakamlara uygun cinsellik de eklenince mucize tamamdır. Sağlığın yeme-içme-spor yapma gibi pozitif gerçekliklerin dışına kayan, ayağını sıcak, başını serin, kalbi ferah tutmakla ilgili bir tarafı da olduğunı bilmiyoruz, bu sağlık endüstrisinin tüketicileri olarak. Reçetelere kutsal metin, gazetelerden bağırıp duran uzman seslerine mesih muamelesi yapmamız da bu yüzden..." (3)

Dr. İnce: Tabipler Birliği medyayı denetlesin!

Mersin'de yayımlanan 'Pratik Haber' adlı internet sitesinde konuyu yazan

Dr. Nedim İnce'nin önerisi, 'yanıtlı sağlık haberleri'nin önünü almaya dair tartışılacak türden: "Türk Tabipler Birliği'nin bir yetki ile donatılması ve sağlık yayınlarını izleme birimi kurması etkin bir yöntem gibi durmaktadır. İzlenen sağlık yayınlarında eksik, yanlış ve abartılı olanların aynı yolla düzeltilmesi sağlanıp oluşturabileceği toplumsal zarar en aza indirilebilir. Sağlık Bakanlığı veya RTÜK bünyesinde yetkin uzmanlardan kurulacak izleme birimi de aynı görevi üstlenebilir." (4)

Yargılamak ve mahkûm etmek kolay...

Dr. İnce'nin önerisi iyi-güzel ama işin sonu 'denetleme'ye gidiyor ki, bir hekimin gazeteciyi ya da onun ürünü olan haberi denetlemesi, 'iş'in hukukuna da etiğine de pek uygun düşmediği gibi ters tepebilir de. Çözüm galiba yeni bir yol bulununcaya kadar Tabipler Birliği gibi meslek örgütlerinin kendi içinde bu tür birimler kurarak medya meslek örgütleri bazında şikâyetlerde ve yönlendirmede bulunmalarından geçiyor.

Konuyu 'Bianet.org'da kaleme alan Mustafa Sütlaş'ın deyişiyle "Yargılamak, mahkum etmek kolay, ama yanlışın nerede başladığını anlayıp nedenlerini ortaya koymak ve ona yönelik bir bilgilendirme ve eğitim faaliyeti ile bu durumu yaratan koşulları değiştirmek" en doğru yol. (4)

Ürküten araştırma sonucu: Hastaların yüzde 73'ü, kullanılan medikal terimler yüzünden doktorunu anlamıyor!

Sağlık okur-yazarlığı, sağlık haberciliği ile paralel düşünülmesi gereken bir konu. Sağlık okur-yazarlığının düşük olması, medyada sağlık haberciliğinin kalite çitasının düşük seviyelerde seyretmesinde önemli bir etken. Türk İç Hastalıkları Derneği Başkanı Prof. Dr. Erdal Akalın'ın sözlerine kulak verelim:

Artık hastaların hayat şekillerinde değişiklikler yapması, tedavileri ve bakımları için karar verme mekanizmasının içinde yer alması ve her ne kadar kompleks olursa olsun, tedavileri ile ilgili yönlendirmeleri eksiksiz yerine getirmeleri beklenmektedir. ABD’de yapılan bir araştırmada hastaların yüzde 26’sı bir sonraki randevu tarihini, yüzde 42’si ise ‘İlacınızı aç karna alınız’ talimatını anlayamamıştır. Hastaların yüzde 73’ü kullanılan medikal terimler yüzünden sağlık çalışanlarını anlamadıklarını söylerken hekimlerin 75’i sınırlı ve yetersiz sağlık okur-yazarlığının tıbbi hatalara sebep olabileceğini kabul etmiştir. Sınırlı ve yetersiz sağlık okuryazarlığı, ABD’ye yıllık 50-73 milyar dolar ekonomik yük getiriyor.” (5)

Sağlık haberciliği, medyadaki pastasını gün geçtikçe büyütüyor

Ulusal basında üvey evlat muamelesi gören, gazetelerde reklam geldiğinde sayfadan çıkartılacak ilk haberler olan sağlık haberlerinin dışında sağlık alanında tematik yayıncılık yapan dergiler ve internet portallarını ayrıca markaja almak gerekiyor. Bilhassa son yıllarda ardi ardına kurulan haber portallarından az da olsa sağlık sektörü de nasibini alınca giderek bir sağlık haberciliği sektörünün oluştuğuna şahit oluyoruz. Sektör olmak önemli, çünkü sağlık habercilerinin yetişmesi de, medyanın kendi öz denetimi de buradan geçiyor. Bazı eğitim ve sağlık muhabirlerinin kurdukları Eğitim ve Sağlık Muhabirleri Derneği ESAM’ın adını burada zikretmekte fayda var.

Mütevazı bir gayretle ‘sağlığı okuma’ çabası: SD

SD Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi, ‘ülkede ve dünyadaki sağlık politikalarını tartışmak’ adına sürdürdüğü yolculuğunda saygın bir yer edindi. Mevsimlik çıkan SD, üç yıla ulaşan yayın hayatında elinizde tuttuğunuz sayısı ile 10. sayıya ulaştı. SD’yi e-dergi olarak yayımlamasının yanında bağımsız ve özel haberlere de yer veren www.sdplatform.com ise mütevazı yolculuğunda bugüne dek ses getiren haberlere imza attı. SD Platform’un İlaç ve Eczacılık Genel Müdürü Mahmut Tokaç ile ilaç protokolünün imzası sürecinde yaptığı “Tokaç’tan TEB Başkanı Çolak’a yanıt: Size kargalar bile güler” başlıklı röportaj sektörde ses getirdi; Sağlık Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Prof. Dr. Sabahattin Aydın ile sevk zinciri üzerine yapılan röportaj ise TBMM’de soru önermesine konu oldu.

Sağlık medyasına yakın markaj

Elbette ülkemizde sağlık medyası SD ile başlamadı. Yayın hayatı 20 yıla uza-

nan ve artık bir gelenek oluşturmuş dergilerin yanında sektörde hayli tanınan ve çok tıklanan internet portalları da mevcut. Ülkemizde sağlık medyası denildiğinde akla gelen dergi ve internet portallarından erişebildiklerimizin adlarını burada anmakta yarar var.

Sektörde 18 yıllık deneyimi olan Sağlık Dergisi, internet portalında yayımladığı bilgiler ışığında medikal firmalara, sektör temsilcilerine ve hastanelere hizmet veriyor.

Medical Tribune Gazetesi, Almanya merkezli Süddeutscher Verlag Medya Grubu’na bağlı olarak, 1966’dan günümüze uluslararası alanda tıp yayıncılığı yapıyor. Medical Tribune Türkiye, 1 Ocak 2007’den beri 15 günlük periyotlarla hekimlere ulaşıyor. Gazetenin resmi internet portalı olan www.medicaltribune.com.tr adresinde ise güncel sağlık haberlerine yer veriliyor.

Haftalık tıbbi haber gazetesi Medimagazin, 1999 yılında yayın hayatına başladı. Gazete ile aynı format ve politika üzerinde yayın yapan www.medimagazin.com ise her gün güncellenen yapısı ile sektöre dair pek çok özel habere yer veriyor.

Sağlık Yönetimi ve Eğitimi Derneği adına çıkan SAYED Dergisi, Nisan 2008’de yayın hayatına başladı. Dergi, aylık olarak yayımlanıp ücretsiz dağıtılıyor.

Sağlığın Sesi Gazetesi aylık yayımlanıyor. Gazetede sektöre dair haberlere yer veriliyor. www.sagliginsesi.com ise güncel haberlere yer veriyor.

Aktüel ve sosyal tıp dergisi Nabız, Prof. Dr. Recep Öztürk ve Prof. Dr. Hamit Okur’un editörlüğünde hazırlanıyor. Sağlık alanında öncelikli konuların uzmanlar tarafından dosya olarak ele alındığı dergide gezgin, vizörden, edebiyat, sinema, müzik ve karikatür sayfaları da dikkat çekiyor.

İki ayda bir yayımlanan Hastane Dergisi yayın hayatında 10 yılı geride bıraktı.

Yayın hayatına 2007 yılı başlarında başlayan Sağlık Mevzuat ve GSS Mevzuat siteleri 2008 Şubatında Sağlık Aktüel adıyla son aylardaki moda tabirle internet evliliği gerçekleştirdi. www.saglikaktuel.com adlı sitede öncelikli olarak sağlık mevzuatına dair hemen her gelişme okurlara duyuruluyor.

Bilimsel Tıp Yayınevi bünyesinde Flora, İç Hastalıkları, Hastane İnfeksiyonları, Hastane Yönetimi ve Antibiyotik Gündemi gibi adlarla pek çok dergi yayımlanıyor. Nobel, İstanbul, Güneş, Asya, Çizgi tıp kitapçıkları bünyesinde

yayımlanan dergiler mevcut.

Yukarıda saydığımız gazete, dergi ve internet portalları dışında gazete ve TV’lerin internet versiyonlarında, yani sıra internet haberciliği yapan portalların sağlık linklerinde insan sağlığı üzerine bolca habere rastlamak mümkün. Artık kamu ya da özel sektörde hemen her hastanenin internet sitesi mevcut. Buralarda hem hastanenin poliklinik ve doktor bilgileri yer alırken hem de yer yer hastalıklara ve tedavilerine dair bilgilere de yer veriliyor. Sayıları yüzlerle ifade edilebilecek bu siteleri burada tek tek anmak mümkün olmasa da sadece sağlığa yönelik haberlere yer veren tematik sitelerden bazılarını burada anmakta fayda var: www.dentalgazete.com, www.saglikmemurlari.com, www.hekimhaber.com, www.hekimce.com, www.hekimonline.com, www.hekim.org, www.hekimturk.com, www.doktorsitesi.com, www.doktor-turk.net, www.onlinesaglik.com, www.doktoruz.biz, www.doktordergisi.com, www.doktorumonline.net, www.saglikvakfi.org.tr, www.hastane.com.tr, www.rea-lage.com.tr, www.saglikbilgileri.com, www.saglicaklakal.com.

‘İnsanlığın iyiliği’ adına güçlü, ciddi ve saygın bir sağlık medyası

Bir tezi ifade etmeye çalışmaktan çok genel fotoğrafı tespit etmek amacıyla kaleme alınan bu yazının sonunda sonuç olarak şunu ifade etmem gerekiyor: TV’lerinden gazetelerine, dergilerden internet portallarına kadar her gün milyonlarca insana ulaşan medya sektöründe sağlığa ayrılan pastanın gün geçtikçe büyüdüğü aşikar. Nicelik olarak gelişme içinde olan bu pastayı, nitelik olarak besleyip olgunlaştırmak ise hem medyanın, hem de sağlık sektörünün elinde. Sadece ve sadece ‘insanlığın iyiliği’ adına geleceğimizi belirleyen sağlık politikalarını tartışmaya açan, kamuoyu yaratan ve yasa koyucuları yönlendirebilen; ciddi, saygın ve aynı oranda güçlü bir sağlık medyasının, sağlık sektörüne de ivme kazandıracağına hiç şüphe yok.

Kaynaklar

- 1- http://www.haberinyeri.net/Saglik/Medyadayaniltici-saglik-haberleri_43241.html
- 2- SD Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi 8’inci sayı, Ömer Çakkal röportajı, Eylül 2008
- 3- Özlem Albayrak, Yeni Şafak Gazetesi köşe yazısı, 27 Haziran 2006
- 4- Bianet.org, Bağımsız İletişim Ağı, Mustafa Sütlaş yazısı, 3 Kasım 2006
- 5- Akalın’ın 18 Nisan 2007 günü Pfizer Medya Bilgi Paylaşım Günleri kapsamında Conrad Oteli’nde düzenlenen toplantıda yaptığı konuşma.